

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljanje po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 7. septembra 1881.

Obseg: Nov način ozdravljanja vrančnega prisada in družih kužnih bolezni. — K povzdigi živinoreje treba ne le dobre plemenske živine, temuč tudi obilo dobrih senožet. — Gospodarske novice. — Deželni zbori. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Nov način ozdravljanja vrančnega prisada in družih kužnih bolezni.

Spisal Gustav Pirc, adjunkt na deželni vino- in sadjerejski šoli na Slapu.

Čeravno nisem živinozdravnik, me je čitanje Pasteurjevih izkušenj vendar tako zanimalo, da si ne morem kaj, da ne bi našim gospodarjem nekoliko poročal o novih iznajdbah slavnega Pasteurja, s katerimi se dá vrančni prisad (anthrax, Milzbrand) ubraniti.

Kedo ne vé, kakošno škodo ta huda nalezljiva bolezen med živino provzroči? Na milijone vrednosti propade v Evropi vsako leto kot žrtev tej hibi. Mnogo se je ta bolezen uže opazovala, a ni se jej moglo do živiga priti! Še le prof. Pasteur-ju, slovečemu francoskemu kemiku, se je posrečilo, bistvo bolezni natanko spoznati in pripomoček proti njej najti. V kratkem hočem neprecenljivo iznajdbo prof. Pasteur-ja popisati.

Večina nalezljivih notranjih bolezni, tako tudi vrančni prisad, prouzročene so po neizmerno majhnih glivicah (bakterijah), katere živé v krvi živalski, se tam množé in slednjič žival umoré. Pasteur je uže pred dvema letoma dokazal, da kurja kolera nastane po glivicah (microbium) v krvi. On je našel, da te glivice na zraku ne izgubé samo svoje morilne moči, ampak še celó žival, v katero se take oslabiljene glivice prenesó, kurje kolere obvarujejo, tako kot stavljene kozé zabranijo prave človeške kozé. *)

Pasteur je našel, da se glivice kurje kolere pri umetni reji ne pomnožujejo s trosom, ampak s pomočjo razdelitve. Na podlagi te iznajdbe hotel je napraviti tudi iz glivic vrančnega prisada tak tros, ki bi živino, kateri se je ta tros vcepil, obvaroval vrančnega prisada, kakor je gori povedano o kurji koleri.

A to se mu ni tako hitro posrečilo. On je našel, da glivice vrančnega prisada leta in leta na zraku in dežju ležati utegnejo, pa vendar od svoje morilne moči nič ne izgubé, to je, one zmerom nov tros delajo. Še le proti koncu lanskega leta se mu je posrečilo umetno rejo glivic vrančnega prisada napraviti, katere glivice so sposobne, ako se jih živini vcepi, dotične živali pred

vrančnim prisadom obvarovati. Pristaviti je pa treba, da imenovane glivice na pr. pri govedi drugače, kakor pri ovcah delujejo.

Ako se toraj zdrave živali stvarino, katera ima v sebi oslabiljeni tros (virus) vrančnega prisada, cepi, kakor kozé, potem so te živali pred nalezenjem vrančnega prisada obvarovane.

Se ve da naprava te tvarine ni tako priprosta ter je treba zato dosti znanja in vednosti; sicer je znano, kako Pasteur to „limfo“ dela in bi se tedaj po njegovem navodu dala povsodi napravljati.

Vrednosti te tako imenitne in neprecenljive iznajdbe nekateri, in še celó učenjaki, toliko časa niso hoteli priznati, dokler niso skušnje to popolnoma dokazale, katerih nekaj hočem še pozneje navesti. Pri mednarodnem medicinskem kongresu v Londonu začetkom avgusta meseca se je pa uže Pasteur izrazil, da on v svojem laboratoriji uže ne more več toliko „limfe“ napraviti, kolikor je francoski gospodarji zahtevajo.

(Konec prihodnjič.)

K povzdigi živinoreje

treba ne le dobre plemenske živine, temuč tudi obilo dobrih senožet.

Spisal prof. Povše.

S prihodnjim letom 1882. stopi v našem cesarstvu v veljavo postava, katera prepoveduje vhod govedi iz Ruskega in Turškega, odkodar se je le prepogostoma zatrosila v našo državo grozna goveja kuga (devetogubnica). Vsled te prepovedi pa bo morala domača avstrijska živinoreja velika mesta, kakor Dunaj itd. z govejim mesom oskrbovati. Zato tudi vis. kmetijsko ministerstvo deluje na to, da bi se za pridelovanje obilniše krme vsa sploh le sposobna zemljišča pridobila, ter je v ta namen sklenilo državnemu zboru predložiti postavo, vsled katere bi se dovolil zaklad od 5 milijonov gold. v namen, da se obrežja vodá vtrdé, vodne struge vredijo, močvirja vsušijo itd. In prav ima sl. ministerstvo, ker le s pomnoženo skrbjo za senokošna zemljišča bodo mogli avstrijski živinorejci zadostiti zahtevam po goveji živini, pa tudi sami pomagati si po pomnoženi živini.

Prehodil sem vso deželo uže v prejšnjih letih, letos pa Zasavsko dolino. Našel sem, da sto in sto oralov

*) V časniku „Journal der Gesundheitspflege“ so navedene najnovejše Pasteurjeve izkušnje o cepljenji tudi pasje stekline po bakterijah. Vred.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 14. septembra 1881.

Obseg: Kako misli vlada odstraniti nadloge kmetijstva in še posebe malih kmetov. — Nov način ozdravljanja vrančnega prisada in drugih kužnih bolezni. (Konec.) — Prilika je tù, oklenimo se je in bodimo praktični! — Kako določiti spól telet. — Gospodarske novice. — Nekaj za naše gospodinje. — Slavnostni govor pri Ciril-Methodijevi svečanosti v čitalnici vipavski 8. sept. t. l. — „Slovanska Jeka“. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Kako misli vlada odstraniti nadloge****kmetijstva in še posebe malih kmetov.**

Sl. ministerstvo je uže nekaterim deželnim zborom predložilo načrt postave, po kateri naj bi se osnovale okrajne zádruge kmetovalcev in ustanovil deželni svèt za obdelovanje posestev (Bezirks-genossenschaften der Landwirthe und Landeskulturrath).

Iz te predloge je razvidno, kako misli vlada, da bi se utegnilo na pomoč priti dandanašnjim stiskam kmetijstva s pomočjo vladino, pa tudi s sodelovanjem kmetovalcev, kajti to sodelovanje je ministerstvo izrečno povdarjalo v zbornici poslancev meseca januarija t. l. rekši, da kmetovalci se morajo združiti v skupno delovanje, in prav na to skupnost meri načrt postave, katerega je c. k. ministerstvo v razpravo predložilo tirolskemu deželnemu zboru in ga bo menda predložilo tudi drugim zborom.

Jedro te postave so osnove kmetijskih zádrug v posameznih okrajih (kantonih) v ta namen, da kmetovalci dotičnega okraja natanko pozvedajo potrebščine svojega okraja in se posvetujejo, kako bi se dalo na pomoč priti tem potrebščinam in povzdigniti blagostan kmetijstva ter to, kar posamezne zádruge za potrebno spoznajo, naznaniti deželnemu kmetijskemu svetu, da on dalje deluje na korist vsem zádrugam cele dežele. Stopiti v tako zádrugo pa ni noben kmetovalec primoran, vsacemu je vstop ta le na prosto voljo dan. Zato so kmetijske zádruge le družbe, opirajoče se na postavo od 15. novembra leta 1867., zraven tega pa imajo svojo še posebno stališče, katero jim je odločeno po propisih te nove postave, ki se ima zdaj osnovati, da dela na blagostan kmetijstva.

To, da po §. 7. predložene postave morata zádruge prvomestnik in njega namestnik od ces. gospóske potrjena biti, uže kaže, da imajo zádruge področje, katero sega čez področje navadnih kmetijskih podružnic, in da so pooblašcene sodelovati pri izvrševanju deželokulturnih postav. Načelnik vsem okrajnim zádrugam v vsaki deželi pa je deželokulturni svèt, ki ima zastopati skupne interese posameznih zádrug.

Naprava okrajnih kmetijskih zádrug bode sicer stroškov prizadela deželi, vendar misli vlada, da gledé na korist te naprave ne bi smeli ti stroški odvracati naprave zádrug.

To, kar smo tù povedali, je le splošni načrt te postave, o kateri imajo deželni zbori svoje mnenje izreči, da jo potem še le vlada more državnemu zboru v obravnavo dati. Podali smo ta načrt našim kmetovalcem zato, da nameravano napravo poznajo.

Nov način ozdravljanja vrančnega prisada in drugih kužnih bolezni.

Spisal Gustav Pirc, adjunkt na deželni vino- in sadjerejski šoli na Slapu.

(Konec)

Čeravno s velevažnim Pasteurjevim pojasnilom, kaj je bistvo vrančnega prisada (črma), nismo dobili gotovega zdravila o tej najsilovitejši živinski bolezni, dobili smo vendar neprecenljiv nauk, kako zabraniti razširjevanje njeno, in to je posebno imenitno za vse gospodarje, kakor tudi za one, ki imajo opravilo pri živini, ki je po tej bolezni poginila.

Okuženje z vrančnim prisadom se tako-le godi: Živina, ki je po tej kugi poginila ali se za to kugo bolna pobije, se po obstoječi postavi zakoplje; glivica, katera je vzrok bolezni in katera napolni vso kri trupla, živi potem v zemlji, okoli zakopane živali naredi se namreč nov tros. Ta tros ne bi bil škodljiv, ko bi v zemlji ostal, a črvi in druga golazen ga na dan prinesejo. Potem se pa ta tros z dežjem, obdelovanjem zemlje itd. na daleč okrog zanese, pride v hleve ali pa ga živina z rastlinami vred na paši v-se dobí.

Naj v dokaz tega le en sam slučaj navedemo.

Pred tremi leti prikazal se je vrančni prisad v neki vasi na Francoskem, kjer ga uže več let ni bilo. Tri krave, ki so poginile, julija meseca leta 1878. so se zakopalo na več hektarjev velik travnik na razne kraje; travnik je nekoliko visel. Kraj in velikost jam se še danes more zaradi sledečih znamenj določiti: okoli in okoli jame je razpoka, ker se je zemlja posedla in trava zaradi obilne gnojilne moče veliko lepše raste ter je bolj temno zelena in sočnata. Skozi dve leti se je v raznih časih preiskavala zemlja na teh jamah in zmerom se je dokazala nazočnost tros a vrančnega prisada. Ker se je pa dvomilo o resničnosti te preiskave, dal je Pasteur okoli vsake take jame napraviti ograjo, v katero so potem po 4 ovce zaprli. Nadzorovati ta poskus, napravile so se v bližini tudi taki prostori, kamor se je zaprlo tudi po 4 ovac iz iste čede. Začetek tega po-

skusa bil je 18. avgusta 1880., toraj celi 2 leti potem, ko so kravo zakopali. — In gledite! — uže 25. avgusta je prva ovca za vrančnim prisadom poginila, katera je živela nad jamo pokopane krave; za njo šle so tudi druge. — Tako je tudi teorija Pasteur-jeva o raztrošenji vrančnega prisada popolnem dokazana.

Da se toraj enake kužne bolezni ne širijo, treba je živino, ki je poginila za vrančnim prisadom, zakopati tam, kjer je slaba zemlja in kjer se živina ne pase. Še boljše je se ve da, mrhovino z živim apnom ali pa z drugimi kemičnimi pripomočki popolnem sožgati in potem zakopati, kakor postava veleva.

Podlaga za postopanje proti tej bolezni je dana, gosposka in posamesni gospodarji naj pa zato skrbijo, da se vse natančno zgodi, kar je neobhodno potrebno, da se te hude šibe, katera je v nekaterih krajih in v vročih poletjih zeló navadna obvarujemo. Pomagaj si sam, in Bog ti bode pomagal!

Prilika je tu, oklenimo se je in bodimo praktični!

Spisal M. Rant.

Večkrat sem uže pisal o koristi sadjereje, o njenem premalem razširjenji po deželi in pa, kako bi se dala na boljšo stopinjo napredka in pravega razvoja povzdigniti in dovesti. Ravno temu namenu hočem tudi današnje vrstice posvetiti.

Korist in potrebo sadjereje, kdor le na obe očesi popolno slep ni, lahko previdi; a malemu trudu obilne dohodke preračunati tudi onemu težavno ne bode, ki do 20 dobro šteti zna; zato danes o tem dosti več govoril ne bodem. Natančneje si po hočemo danes to prekoristno stroko kmetijstva — osobito za naš postojnski okraj — v njeno povzdigo od neke druge praktične strani nekoliko ogledati.

Marsikdo ima za koristna podvzvetja in povzdigo napredka zadosti dobre volje in moči jih tudi pospeševati, al potrebni gmotni pripomočki mu to na vse strani zabranjujejo, da pri najboljši volji nikamor kreniti ne more. Gotovo je tak položaj za vsacega skrbnega gospodarja neznosen in nestrpljiv tem bolj, ker z lastno močjo svojo in pri vsem svojem prizadevanji se osamljen do zaželjenoga vspeha in cilja nikakor pospeti ne more. Kar je pa posameznemu doseči nemogoče, to doseže se prav gotovo in lahko z zedinjenimi močmi, z združenim požrtvovanjem, v slogi, edinosti in pravi ljubezni med raznimi stanovi družbe človeške pri zavesti in prepričanji, „da moramo biti“ vsi za enega, in eden za vse“, to je, da v vzajemnosti eden drugemu, vsak po svoji moči k potrebnemu napredku dospeti pomoremo. Gotovo je: kjer v kraji, deželi ali celó v obširni državi vsi stanovi skupno in v ljubezni vsak po svoje za povzdigo splošnega ljudskega blagostanja vzajemno delujejo, ondi béda in pomanjkanje nima domovja!

Nasprotno pa tam, kjer vsakdo le za svojo lastno kožo egoistično skrbi, kjer ni med stanovi prave vzajemne ljubezni in edinosti, — kjer ošabnost in prevzetnost ljudem glavo in srce napihuje, — kjer človek imenitnejega stanu svojega brata v nižjem stanu oholo zaničuje in prezira in kjer naj bi vse le pri starem nepraktičnem kopitu ostalo — imajo vse nadloge in béde svoj pravi brlog.

Ali se ne opazujejo tu in tam slednji dan v družbi človeški enake tužne prikazni?

Ni ga, da bi mi mogel to zanikati, — gotovo zadosti žalostno!

Opazujmo dalje! Sadje — ta okrepčevalni božji dar — vsakdo, naj bode mlad ali star, velik ali majhen, slab ali močen, ubog ali bogat, imeniten ali plebejec, spoštovan ali zaničevan, učen ali neveden, plemenitaške ali pa kmetske krvi — gotovo rad in slastno vživa.

Zatega voljo nastopi pa tudi za vsakega brez izjeme vestna in sveta dolžnost, da tam, kjer se prilika nudi sadjerejo povzdigniti in jo na pravo stopinjo napredka dovesti, ter tako ljudsko premoženje in blagostanje zdatno zboljšati, svojo trohico premožnosti na darilnik skupnega blagra položi in žrtvuje.

In taka prilika ponuja se sedaj osobito vsem prebivalcem postojnskega okraja brez razločka na stan v ožjem, a vsem Notranjem in bližnim Primorcem pa v širjem pomenu besede z osnovo „vipavskega sadjerejskega društva“, katero namerava dve splošni sadni drevesnici: za topleje kraje v Lozicah, a za mrzleje podnebje pa v Razdrtem osnovati.

Hvala Bogu in pa vrlim, za resnični napredek vnetim možem, da je ta praktična ideja sedaj tudi uže na papirji po potrjenih pravilih teoretično izvršena! Od teorije do prakse je pa le en korak, namreč ta, da se od prve v drugo krepko preide. Tu-sem spada pa splošno postopanje. Država bode gotovo svoj delež donesla; a samo na državno pomoč ne smemo se preveč zanašati in doma roke križem držati. Dolžnost vsega prebivalstva postojnskega okraja brez razločka stanu in spola je, da se spravimo od prvega do zadnjega, vsak po svojih zmožnostih, na noge, ter kdor je zavednejši, najbolj zaspane dramati in k pristopu „sadjerejskemu društvu“ buđi. Udje temu društvu moremo pa postati vsi, ako le hočemo. Letnina določena je na en cel ubog goldinar; nekateremu se to veliko dozdeva, a v resnici je pa prav malo. Skoz 300 dni si vsak dan le tretjino solda prihrani, pa imaš celi goldinar skupaj, a 65 dni ti še preostaja, v katerih moreš si, ako se le količkaj giblješ, drugi goldinar namesto za letnino izdanega postransko zaslužiti. (Dalje prih.)

Gospodarske izkušnje.

Kako določiti spól telét.

O čemur smo v našem listu uže večkrat govorili, to potrjuje tudi prof. Kaltenegger v „Oesterr. landw. Wochenbl.“, ki priporoča gospodarjem, kako naj ravnajo pri živinoreji, da jim krava stori telico ali pa junčeka. Če hočejo dobiti telico, naj kravo k biku peljejo s polnim vimenom, to je, pred molžo; če pa bi radi dobili junčeka, naj jo peljejo s praznim vimenom, to je, kmalu po molzi. Gospod profesor pravi, da je to izkušnjo izvedel od barona Ožegoviča, dobroznanega grajščaka na Hrvatskem, ki se tega ravnjanja uže več let drži in ki je skoro zmerom gotovo bilo. Baron Ožegovič pa je to izkušnjo zvedel od oskrbnika nekega posestva jezuitov v Št. Andražu v lavantinski dolini.

Gospodarske novice.

Goveja kuga v Bosni in Hercegovini

razsaja po najnovejših poročilih v sledečih okrajih: v okraji Zvorniku na 5 krajih, v okraji Blazenici na 4 krajih in v okrajih Kladanju, Visoki, Cronici, Nevesinji, Ljubuških in Balciku, — tedaj skupaj na 15 krajih. V veliki nevarnosti zaradi goveje kuge so po takem Hrvatska in Slavonija, posrednje pa tudi naše slovenske dežele.